

# Mozart od perike do postmoderne

(U povodu 200. obljetnice smrti)

*Milica MARAVIĆ*

Wolfgang Amadeus Mozart (27. siječnja 1756, 5. prosinca 1791), tipičan je predstavnik 18. stoljeća, a time i preteča našeg doba.

Mozart je prvi ujedinitelj Europe, a danas, uz 200. obljetnicu smrti, zahvaljujući mnogobrojnim izvedbama, ujedinitelj svijeta.

Pa ipak taj genije proljeća i vječne mladosti koji je sve čega se dotaknuo pretvarao u zlato, ostaje tajnovit i teško dostupan i interpretu i slušatelju.

Glazbenici zarana počinju druženje sa salzburškim majstorom, od školskih klupa, a sam majstor počeo se družiti s glazbom još ranije. Već s tri godine, slušajući sviranje na glasoviru svoje pet godina starije sestre Nannerl, Mozart istražuje odgovarajuće harmonije na njemu. Kad mu je bilo četiri godine, otac mu pokazuje jednostavne skladbe, koje on svladava napamet za jedan sat. S nepunih šest godina sklada, a s dvanaest godina nastaje mladenačka opera, koja i danas oduševljava »Bastien i Bastienne«, K. 50, dakle već pedeseto djelo!

Odsudnu ulogu u formiranju malog Wolfganga imao je njegov otac, violinist i kapelmajstor na dvoru salzburškog nadbiskupa. Motiviran vlastitim nezadovoljstvom u karijeri, a i pohlepom za novcem Leopold Mozart kreće 12. siječnja 1762, oko dva tjedna prije Wolfgangova šestog rođendana, na koncertnu turneju po europskim dvorovima, koja će s predikima trajati 10 godina. Djeca sviraju violinu i glasovir, a Mozart uz to i orgulje, te dirigira i pjeva.

Te prve koncertne turneje, koje su Mozartovi anticipirali, glavna su odlika glazbenog života našeg doba. Naravno, tada se putovalo kočijom, dugo i naporno, pa je obitelj i po tri godine izbivala iz rodnog Salzburga. Putovanja su bila ispunjena trijumfima, i bolestima djece, osobito Wolfganga, što je po nekim mišljenjima uzrok skladateljeve prerane smrti – s 36 godina.

Aristokracija je uživala u čudu od djeteta, ali je još više u putovanjima uživao slavljениk, upijajući i inspirirajući se kulturom različitih zemalja i kritizirajući njihove moćnike. Kad je jednom svirao u Versaillesu za kraljevsku obitelj Louisa XV. i kada je namjeravao poljubiti Madame de Pompadour, koja ga je odgurnula, uskliknuo je: »Što ona misli tko je kad

me neće poljubiti. Poljubila me sama Marija Terezija.« Na jednom koncertu slušao ga je s ocem četrnaestgodišnji Goethe, koji je svom biografu Eckermannu poslije mnogo godina izjavio: »Još se živo sjećam malog mladića s perikom i sabljom«.

Suvremenici kažu da je Mozart bio malen rastom, osjetljiv, nepristupačan i siromašan.

Mozart cijeni tržišnu politiku, živi od glazbe, stvara po narudžbama, brzo, s lakoćom i nadahnuto. Zapanjuje svestranost i brojnost opusa od 600 djela, kad se zna da je putovao, koncertirao, postavljao sam na pozornicu mnoge svoje opere, dirigirao, ostavio iza sebe bogatu prepisku.

Zaronio je u sve muzičke forme, između ostalog skladao je 50 simfonija, više od 30 gudačkih kvarteta, više od 23 koncerta za klavir, duhovnu glazbu... Nisu sve remek-djela. S godinama postaje sve jednostavniji, zreliji, nedostižniji. Primjerice, četiri posljednje simfonije su prava remek-djela.

Wolfgang Amadeus Mozart, usprkos tome što je umro siromašan, zaboravljen i što je pokopan u zajedničkoj grobnici groblja sv. Marka u Beču, a u skladu s pogrebnim zakonima Josipa II. kod kojeg je od godine 1787. služio kao dvorski skladatelj, za minimalnu plaću, – on od prvog nastupa s pet godina, pa sve do danas nije sišao s pozornice.

Mozart je najveći glazbenik scene svih vremena. Opera je živi muzej s najljepšim eksponatima samog autora i odbljescima doba u kojima se prikazuje. Tako je g. 1991, u kojoj nema kazališta bez neke opere, prikazala autora u bogatom i različitom stilskom okruženju.

Mozart je zahtjevan kao umjetnik. Treba i glumca i pjevača. Nema vremena za patetiku, patnju, unutarjni život. Njegov čovjek, čovjek je akcije, realan, dinamičan, optimističan, borben, sve konce drži u svojim rukama, s izvanrednim osjećajem da može mijenjati svijet po svojim vlastitim željama. Figaro u *Figarovom piru* to doista i čini, oslobađajući svoju zaručnicu Susannu stare feudalne obveze provoda prve bračne noći sa svojim gospodarom grofom Almavivom.

Mozart se inspirira vanjskim svijetom, prirodom, ali i čovjekom. Oštrinom Tizianovog psihološkog portreta i dinamičnošću Daumiera on stvara galeriju različitih socijalnih slojeva, karaktera, ličnosti. I to mnoštvo različitosti, stavlja u istu situaciju, neizvjesnu, opasnu, prisiljavajući ih na borbu, domišljatost, akciju, stalni oprez, svladavanje različitih zamki do kraja, a sve kroz veselje, rasonodu, igru. Njegov čovjek je i društveno biće i ličnost, zato u operama najjači dojam ostavljaju ansambli, od dueta pa dalje. Svatko vibrira nekim posebnim sjajem, pa i interesom, a tako se skladno uklapaju u cjelinu. To je Mozartov smisao za promatranje, zapažanje, oslikavanje, diferencijaciju i zato su njegovi likovi i danas opipljivi, stvarni.

Pa ipak izvedbe mogu upropastiti proizvod, ako nemaju isto tako svestranog i maštovitog interpreta, čak specijaliziranog za svog autora.

U Zagrebu su početkom godine osvanula dva *Figarova pira*, jedan oficijelan, upriličen stilu u HNK i drugi neoficijelan, sa studentima Muzičke akademije.

Mozart se već dugo ne prikazuje u perici, pa i on sam iako ju je nosio, ogorčeno i uporno borio se protiv njenih predstavnika na zalazu – plemstva. *Figarov pir* u velikom kazalištu sputavala je sjena perike. Studenti Muzičke akademije, svojom vitalnošću, optimizmom, smislom za šalu, pretvorili su ironiziranje plemićke klase u vedri humor, u kojem su zdravo uživali i izvođači i posjetitelji. Savršenstvo djela, sloboda i nesputanost autora i izvođača, otkrila je mnoge mlade talente: Radmilu Maljković kao Susannu, Davora Radića kao Almavivu, Ivanu Novačić kao Marcellinu, Tončija Petkovića kao Figara, Tihanu Herceg kao Cherubina... Nadamo se da ćemo neke od njih sretati na našim scenama.

Hrvatsko narodno kazalište u Osijeku, 19. travnja izvelo je premijerno pod ravnanjem Zorana Juranića, a u režiji Tomislava Durbešića *Otmicu iz Saraja*, čime je napravljen najveći otklon od tradicionalnih viđenja i najveće približavanje našem dobu. Za vrijeme političkih i nacionalnih prestrojavanja stanovnika Jugoslavije u rasformiravanju, a pod zastavama novih boja i simbola obično, Durbešić svoju *Otmicu* završava zastavom s Mozartovim likom koja ujedinjuje sve, i gledalište i scenu. Ideja sjajna, povijesna! Mozart bi trebao ujediniti svijet, kao što je nekada Europu, kao što je ujedinio i najprisutniju glazbu svog doba, talijansku, francusku i njemačku.

Zoran Juranić pamtit će se kao najkreativniji i najrafiniraniji dirigent kojeg imamo, a Tomislav Durbešić, iako neujednačen u svojim idejama i rješenjima, – kao autor koji inspirira suvremenošću i ima hrabrosti da je nadahnuto uklopi u scenu.

Izvedbe Mozarta, nastavljaju se ove godine u Hrvatskoj, možda će, i trebalo bi, biti još iznenađenja, ali ipak od svih izvedbi u posljednjih nekoliko godina pamtim londonskog *Don Giovannija* u English National Opera, u režiji Jonathana Millera.

Šokantni, crni kostim i siva rotirajuća scena, jednom unutrašnjost dvorca, drugi put vanjske zidine. Od blještavog i razigranog rokoka ostao je samo stilizirani bijeli luster i isto tak stilizirani cik-cak, bijeli okovratnici. Sve je veoma pojednostavljeno i čitljivo na prvi pogled. Pa iako je milieu posivio od ekološke katastrofe, likovi, radnja, toliko su razvedeni, živi, razigrani, da se i u pokretima, dikciji, muzičkoj interpretaciji, čak siluetama likova u crnom na svijetloj pozadini, čita sadržaj. Sve vibrira, u auditoriju se osjeća smijeh u disanju. Iako ima sjete, Mozart joj ne dopušta da

traje, humor liječi sve! I Mozart ostaje najveći majstor kazališta u kojem kao da jednaku snagu imaju i tekst, i glazba, i misao, i emocija.

Pronaći tu ravnotežu, tu bit Mozartovog glazbenog creda, uz sve one interpretativne zamke, rafinirane s beskonačno mnogo finesa i maštovitih i neiscrpnih varijacija u glazbenoj interpunkciji, zbog čega ima malo re-produktivaca koji su mu doista dorasli, i sve to povezati s jednostavnošću i čitljivošću našeg ubrzanog, nestrpljivog, a u isto vrijeme i zahtjevnog doba – to nimalo nije lako. Zato taj Millerov *Don Giovanni*, zvuči kao dobar pronalazak postmoderne, koji na najjednostavniji način sve ujedinjuje!

## MOZART FROM THE WIG TO POSTMODERNISM

Milica MARAVIĆ

### Summary

*W. A. Mozart was born in Salzburg on 27 January 1756 and was buried in an unmarked communal grave in Vienna, on 5 December 1791. The best-loved of his 22 operas and those most widely performed are: Die Entführung aus dem Serail, Così fan tutte, Le nozze di Figaro, Don Giovanni and Die Zauberflöte. These are all performed in various Croatian theatres. The contemporary approach to direction is of particular interest since tendencies towards a Rococo style were abandoned long ago and characteristics evolving from the post-modernist and political changes in Central and Eastern Europe were adopted.*